

Integráció, inklúzió a magyar iskolarendszerben I.

Az integrációs mozgalmaknak és filozófiának mintegy ötvenéves hagyománya van Európában és az Amerikai Egyesült Államokban.

A több évtizedes szegregációs tendencia mellett megjelent egy szintén több évtizedes integrálódási folyamat. A gyógypedagógiában nem új keletű ez a fogalom, hiszen a társadalmi integráció minden gyógypedagógus célja, vagyis a fogyatékos ember társadalomba való beilleszkedése, munkába állása minden gyógypedagógiai koncepció része. Ma az integráción a fogyatékos gyermek együttnevelését értjük nem fogyatékos társaikkal.

Részben ennek hatására a gyógypedagógiában az évek során terminológiaváltás jött létre, így sokak számára nem ismert az új fogalmak használata.

Fogyatékoság: „A biológiai állapot megváltozása a testi, idegrendszeri tulajdonságterületek körében fennálló visszafordíthatatlan sérülés, károsodás, defektus.”

Akadályozottság: Egyre inkább elterjedt kifejezés a fogyatékos szónál kevésbé megbélyegző, bár nem csak a diszkrimináció csökkentése érdekében használatos.

Tanulásban akadályozottság, a tanulási nehézségek típusai

Tanulási gyengeség: A kultúrtechnikák nehezített megtanulása jellemzi, a feltűnő és problémát okozó tanulási és szociális viselkedésben, az iskolai munka eredménytelenségében mutatkoznak meg elsősorban. Idejében (óvodáskorban) elkezdett fejlesztő és megelőző intézkedésekkel, kompenzáló neveléssel, fejlesztő oktatással, az oktatás szervezeti-metodikai változtatásával kedvezően befolyásolható a tanulási gyengeség. De az osztálytanítók és a szülők együttműködése is sokat segíthet, esetenként meg is szüntetheti a tanulási problémát.

Tanulási zavar: tünetei a tanulás egyes részterületein jelennek meg, különösen az olvasás, írás, helyesírás, számolás tantárgyakban; az egyéb tanulási területeken jó eredmény is elérhető. A tanulási zavar időtartalma különböző lehet, fejlesztő foglalkozások, terápiás eljárások alkalmazása szükséges (logopédiai foglalkozás) a szülővel együttműködő tanító munkáját más szakemberek is segítik (logopédus, iskolapszichológus, gyógypedagógus).

Tanulási akadályozottság: tünetei generalizáltak, a tanulás minden területén átfogóan, súlyosan és tartósan jelentkezik; minden esetben hosszan tartó fejlesztő intézkedésekre, terápiás eljárásokra van szükség; ezt a feladatot gyógypedagógusok végzik elsősorban, munkájukat más szakemberek is segíthetik (szakorvos, iskolapszichológus, szociálpedagógus, fejlesztő pedagógus), a szülők együttműködése a gyakori szociális nehézségek ellenére is szükséges.

A tanulási problémák mindhárom súlyossági fokának kialakulásához hozzájárulnak a szomatikus és pszichikus faktorok, valamint a szociokulturális és szocioökonómiai viszonyok.

Tanulási akadályozottság kialakulása

A tanulásban akadályozottak közé tartoznak mindazok a gyerekek, akiknek bármely ok folytán tartós és átfogó tanulási nehézségeik vannak. A tanulási akadályozottság beiskolázási szempont szerint „Azok a gyermekek és fiatalok tekinthetők tanulásban akadályozottnak, akik jelentősen csökkent intelligencia-teljesítmény mellett, a központi idegrendszer sérülése, vagy szociális depriváció folytán elégtelen fejlődést mutatnak, és iskolai teljesítményeikben olyan mértékig korlátozottak, akadályozottak, hogy a tanulási tartalmak felvétele, tárolása, feldolgozása nem sikerül életkoruknak megfelelő módon.”

A tanulási akadályozottság definiálása

Az alábbi értelmezési szempontok a meghatározók:

- a tanuló személyiségjegyei, fejlődésének biológiai és pszichológiai jellemzői,
- intelligenciacsökkenés, intelligenciasérülés,
- nehezített tanulási körülmények, nem megfelelő oktatás következtében kialakuló teljesítménycsökkenés, hiányos pedagógusképzés,
- a tanulási motiváció zavarai, tanulási sikertelenségek következményei,
- társadalmi, szociális okok, a rétegspecifikus szelekció következményei,
- iskolák teljesítménycentrikussága, egységes követelmények, minősítési eljárások.

Egy gyermek több szempontból is tanulásban akadályozottnak minősíthető:

- iskolaszervezeti szempontból: ha az általános iskola követelményeit osztályismétlések után sem tudja teljesíteni;
- intelligenciadiagnosztikai szempontból: ha az intelligencia mérési eredménye (IQ-ban kifejezve) az elfogadott normák szerint a normál övezet alatti értéket mutat;
- fejlődés-lélektani szempontból: ha a gyermek általános pszichikus fejlődésében zavar mutatkozik,
- tanulásmódszertani szempontból, ha a szokásos és egyébként eredményes tanulási eljárások alkalmazása esetén is jelentős tanulási nehézséget mutat.

INTEGRÁCIÓ

Az a felfogás, hogy a két külön iskolatípusba (többségi és gyógypedagógiai) járó tanulók intézményeit teljes vagy részleges formában egyesítik. A másik út az inklúzió a befogadást jelenti. A két gyermekcsoport nem különül el egymástól, vagyis eleve része a nevelésnek-oktatásnak minden gyermek.

Németországi és angliai eredmények alapján elmondható, hogy a tanulásban akadályozott gyermekek a többségi iskolában jobb, vagy legalább ugyanolyan teljesítményt értek el, mint a speciális iskolában tanulók (érzékszervi, mozgásfogyatékos).

Az integrációnak 3 főbb típusa különíthető el napjainkban

- Kizárólagos megoldási mód. Megszűnik a szegregált oktatás, és minden gyermeket integráltan oktatnak. (lásd: Olaszország).
- Széles körű integráció a speciális intézményekkel párhuzamosan. Az enyhe értelmi

fogyatékos és mozgás-, érzékszervi fogyatékos integráltan oktatnak. A súlyos és normál közösségbe nem integrálható fogyatékosokat továbbra is szegregáltan oktatják (Nyugat-Európa).

– Kutatási, kísérleti szinten valósult csak meg (Ausztria, Magyarország).

Az elmúlt években az emberi és polgárjogi mozgalmak hatására nőtt az igény a fogyatékos gyermekek integrált nevelésének mind nagyobb irányú megvalósítására. Az ENSZ 1993-ban hivatalos állásfoglalást adott ki a fogyatékos, sérült személyek esélyegyenlőségének biztosításáról. Ehhez Magyarország is csatlakozott.

A befogadó iskoláknak valamennyi gyermeket el kell látnia, a speciális nevelési szükségletű gyermekeket is, akik fogyatékoságuk vagy tanulási nehézségük miatt igényelnek fejlesztést. A befogadó iskola pedagógiája feltételezi, hogy „az egyének közötti differenciák megléte természetes, és hogy a tanulást ennek megfelelően kell a gyermek szükségleteihez igazítani, ahelyett, hogy a gyermeknek kellene alkalmazkodnia az előtte elrendelt feltételekhez, a tanulási folyamat üteméhez és természetéhez.” A speciális nevelési szükségletű gyermekek a befogadó iskolában kapják meg a szükséges támogatást.

Az integratív pedagógia terjedése hatással van a gyógypedagógiai intézményhálózat szerkezetére is. A hagyományosan szegregáló iskoláknak fokozatosan fejlesztő, tanácsadó, szakmódszertani szerepet is fel kell vállalniuk, ezáltal új pedagógiai feladatok hárulnak az intézményekre, szakmai lehetőségük bővülnek. A pedagógusképzés területén is új feladatok jelennek meg, mivel a tanárképzés döntő faktora a sikeres integrációnak. Felmerül az új típusú szakemberek képzésének az igénye is.

Hazai tapasztalatok

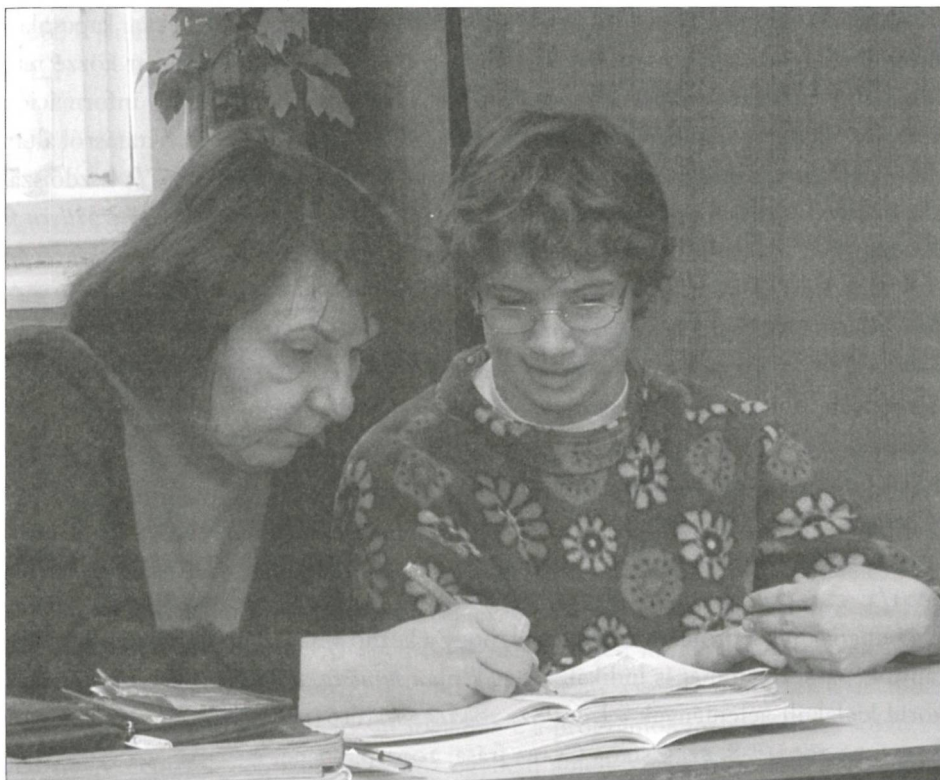
A 80-as évek közepétől szóba került a tanítóképzés és gyógypedagógiai tartalmak közelítésének lehetősége, mivel az általános iskolában egyre több tanulási problémával küzdő gyermek jelenik meg, akik segítségre szorulnak, de gyógypedagógiai intézetbe kerülésük nem indokolt. Illetve számos intézményben megjelent az ún. rideg integráció, amikor harc folyik a gyerekekért, a bezárástól való félelem megteremtette azt a „törvénytelen” helyzetet, hogy a diagnosztizált értelmi fogyatékos a szülő beírathatja a (többségi) általános iskolába, ahol sem a személyi sem tárgyi feltételek nem adták a gyermek fejlesztésére, oktatására. Nem ritka, hogy az osztálytanító nem is értesül a gyermek tanulási zavaráról, akadályozottságáról. Természetesen vannak pozitív példák is, ahol tudatosan vállalja fel egy-egy intézmény a jog- és szakszerű integrációt. Biztosítja a speciális nevelési szükségletű gyermekeknek a megfelelő személyi és tárgyi feltételeket, aminek a keretében a gyermek oktatása eredményes lesz.

Jogi feltételek

A törvényi feltételek a speciális nevelési szükségletű tanulók többségi iskolai tanulásához 1993-ban teremtődtek meg a LXXIX. számú közoktatásról szóló törvény megjelenésével. E törvény megfogalmazza a fogyatékos gyermekek együttnevelését a többi gyermekkel. Kimondja, hogy a fogyatékos személyeknek alapvető joguk van az oktatásra a többi gyerekkel együtt, az óvodától a szakképzésig.

A szülőnek joga, hogy a polgármester segítségével megteremtse fogyatékos gyermeke számára a szükséges óvodai és iskolai feltételeket.

Az integrált oktatás feltételeinek megteremtésére az integráló óvoda és iskola számára is kötelezettségek fogalmazódnak meg a törvényben. Az intézmény alapító okiratában szerepelnie kell annak, milyen fogyatékos gyermeket kívánnak nevelni, mit tesznek a feltételek megteremtésére. Utazó gyógypedagógus, logopédus fő- és részállású gyógypedagógus alkalmazása. A helyi tantervben is ehhez kell igazítani a tartalmakat.

ÚJRA KÖRZETESÍTÜNK?

Egyedül nem megy? Vagy: hatékonyságnövelés? Hogyan lehet fenntartani a hatékony közoktatást a kistérségekben? Sok kisiskolát felzaklatnak ezen és hasonló kérdések manapság. Természetesen a pedagógusképzés számára sem indifferens problémák ezek. Érdeemes áttekinteni az ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE 2004. JÚLIUS-AUGUSZTUSI SZÁMÁBAN A 91-117. oldalain olvasható gondolatokat.